

Ilkka Niiniluoto

”**Filosofit pyrkivät** täsmentämään käsitteitä ja esittämään argumentteja omille näkemyksilleen, mutta kaikkein kauneinta filosofiassa on jatkuva asioiden kysyminen. Se on Sokrateen perintö. Hän kulki Ateenan toreilla ja haastoi ihmisiä kysymällä, mitä on oikeudenmukaisuus ja mitä on tieto. Eikä hän tyytynyt saamiinsa vastauksiin, vaan jatkoi haastamistaan. Se on minusta sitä filosofian ydintä”, sanoo akateemikko, filosofi Ilkka Niiniluoto.

Suomalainen Tiedeakatemia palkitsi Niiniluodon vuoden 2021 kunniaapalkinnolla. Kunniaapalkinto on Suomalaisen Tiedeakatemian arvostetuin tunnustus, joka jaetaan tieteellisessä työssä erityisen ansioituneelle jäsenelle. Palkintoa on jaettu vuodesta 1945, ja sen suuruus on 30.000 euroa.

Emeritusprofessori Niiniluoto on kansainvälisesti tunnetuimpia suomalaisia filosofejä. Hän on toiminut paitsi teoreettisen filosofian professorina ja matematiikan apulaisprofessorina, myös Helsingin yliopiston rehtorina ja kanslerina.

Niiniluoto on kirjoittanut laajasti esimerkiksi tieteenfilosofiasta. Tiede merkitsee hänelle ennen kaikkea intohimoista pyrkimystä selkeyteen.

”Tiede on totuuden etsintää ja filosofia erityisesti pyrkimystä selkeyteen ja asioiden ymmärtämiseen. Olen aina pitänyt suurten kokonaisuuksien hahmottamisesta, ja filosofiassa voi yrittää valloittaa sellaisia alueita kuin mitä on tiede tai tekniikka tai taide, ikään kuin luoda itselleen kokonaiskäsitystä. Siihen liittyy käsitteiden täsmentäminen ja tarkentaminen eli analyttinen tehtävä ja synteettinen kokonaisuuksien jäsentäminen”, Niiniluoto sanoo.

Niiniluoto on aina puolustanut sivistisyliopistoa, jonka ytimessä on kriittisen ajattelun opettaminen. Hän sanoo, että tässä disinformaation ja valeuutisten ajassa tarvitaan tiedettä ja yliopistoja, jotka ylläpitävät vahvaa luottamusta totuuden ja rehellisyyden voimaan.

”Totuuden puolesta on jatkuvasti taisteltava, sillä sille on maailmassa suuria vasta-

”Kauneinta on
jatkuva kysyminen”

voimia, välinpitämättömyyttä ja tietoista ihmisten huijaamista. Minä uskon koulutuksen ja sivistyksen voimaan. Mitä paremmat ihmiset on koulutettu, sitä parempi varustus heillä on disinformaatiota vastaan”, Niiniluoto sanoo.

Helsingin yliopiston strategiassa puhutaan ihmiskunnan suurista haasteista, kestävästä luontosuhteesta, kestävästä taloudesta ja oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta. Haasteita riittää.

”Maailma on nyt aika lailla sekaisin koronan ja uuden sodan vuoksi. Yliopistot pyrkivät puhtaasti tieteen edistämiseen ikään kuin tieto itseisarvona, mutta kyllä sivistysyliopistoon liittyy myös se, että tietoa voidaan käyttää maailman ongelmien

ratkaisemiseen. Se tuo hyvin vahvasti esiin sivistysyliopiston merkityksen myös tälle meidän ajallemme”, Niiniluoto sanoo.

Opiskeluaikoina akateeminen vapaus sopi Niiniluodolle hyvin, ja hänelle kertyi opintoja kolmesta tiedekunnasta: silloisen matemaattis-luonnontieteellisen osaston ja historiallis-kielitieteellisen osaston lisäksi valtiotieteellisestä tiedekunnasta. Mittavalla urallaan Niiniluoto on sittemmin tullut tunnetuksi myös sillanrakentajana humanististen ja luonnontieteiden välillä. Charles Percy Snow’n klassisen teesin mukaan humanistit – tai kirjalliset intellektuellit, niin kuin hän sanoi – ja luonnontieteilijät eivät pysty lainkaan kommunikoimaan keskenään.

”Snow ehkä vähän liioitteli. Hänessä kirjailijana ja kemistinä oli itsessään tällainen kaksijakoisuus, ja oikeastaan hän oli eniten huolissaan siitä, että humanistit eivät ymmärrä luonnontieteen tarjoamia uusia mahdollisuuksia. On paljon aloja ja monia tapoja, joilla voidaan pyrkiä ylittämään tätä kuilua. Yliopisto itsessään on tällainen instituutio: universitas, siis tieteen ykseys. Yliopistossa eri alojen tutkijat joutuvat kohtamaan toisensa ja luomaan yhteisiä tavoitteita ja kehittämään tieteidenvälistä lähestymistapaa. Ratkaisut maailman suuriin ongelmiin – vaikkapa ilmaston lämpenemiseen – edellyttävät tätä tieteen yhteistyötä”, Niiniluoto sanoo.

Hän on edelleen aktiivinen filosofi. Nytkin työn alla on muun muassa kokonaisuus filosofisia kirjoituksia otsikolla ”Beauty, Truth and Justice”.

”Olen yrittänyt säilyttää vireyden emerituksenakin. Tietysti sitä huomaa, että toistelee ja kehittelee tiettyjä ideoita, joita

on tehnyt jo vuosikymmeniä. Olen tutkinut muun muassa totuudenkaltaisuuden käsitettä tieteenfilosofiassa hyvinkin pitkään, mutta kyllä minua edelleen innostaa tämä kokonaisuuksien jäsentäminen”, Niiniluoto sanoo.

Jos akateemikko pääsisi matkustamaan ajassa, keneltä filosofilta hän kysyisi ja mitä? Niiniluotoa naurattaa. Sitten hän nimeää yhden suurista suosikeistaan, amerikkalaisen Charles Sanders Peircen (1839–1914).

”Yksi Peircen keskeisistä käsitteistä on abduktio, tietynlainen päättely, joka etenee vaikutuksista syihin. Hän antoi paljon esimerkkejä arkielämästä ja tieteestä, mutta hänen omat luonnehdintansa olivat aika hämäriä ja monitahoisia, ja niistä käydään yhä todella kuumaa kiistaa. Ehkä voisinn mennä sinne Harvardiin tapaamaan Peircea ja kysyä häneltä, että mitäs sinä sillä abduktiollasi oikein tarkoittit”, Niiniluoto sanoo.

Kuva: Suomen Akatemia / Matti Immonen